

1.09 Objavljen strokovni prispevek na konferenci
1.09 Published Professional Conference Contribution

*Julija BARUNČIĆ PLETIKOSIĆ, * Željka KRIŽE***

**SREĐIVANJE I VREDNOVANJE ARHIVSKOG GRADIVA U
HRVATSKOM MEMORIJALNO-DOKUMENTACIJSKOM CENTRU
Iskustva i primjeri**

Izvlaček:

**UREJANJE IN VREDNOTENJE ARHIVSKEGA GRADIVA V HRVAŠKEM SPOMINSKO-
DOKUMENTACIJSKEM SREDIŠČU
Izkušnje in primeri**

Prispevek analizira in opisuje metode urejanja arhivskih fondov Hrvaškega spominsko-dokumentacijskega središča domovinske vojne ter težave, ki so se pojavile med postopkom urejanja. Glede na dejstvo, da je omenjena institucija od leta 2007 do danes objavila 18 knjig dokumentov Republike Srbske krajine, ki so bili del njenih arhivskih fondov, ter zavedajoč se pomembnosti trajne ohranitve in dostopnosti tovrstnega arhivskega gradiva analizira prispevek tudi potrebo po objavi tega gradiva in kriterije za njegovo vrednotenje.

Ključne besede:

Hrvaško spominsko-dokumentacijsko središče domovinske vojne, arhivska praksa, urejanje arhivskega gradiva, objava arhivskega gradiva, kriteriji za vrednotenje arhivskega gradiva

Abstract:

**ARRANGEMENT AND APPRAISAL OF ARCHIVES AT THE CROATIAN MEMORIAL AND
DOCUMENTATION CENTRE OF THE HOMELAND WAR
Experiences and Examples**

On the example of the archival fonds of the Croatian Memorial and Documentation Centre of the Homeland War, as a specialized archives, the paper analyses and describes the methodology of arranging records and problems from the practice in the process of arranging. The Croatian Memorial and Documentation Centre of the Homeland War had, from 2007 until now, published 18 books of documents. Hence, since we found that it is necessary for these documents to be permanently kept and available to the public, the paper deals with the necessity of publishing this kind of records and the criteria of its appraisal.

Key words:

Croatian Memorial and Documentation Centre of the Homeland War, archival practice, archival arrangement, publishing of archives, archival appraisal criteria

* Dr. Julija Barunčić Pletikosić, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Marulićev trg 21, 10000 Zagreb, Hrvatska, kontakt: julija.baruncic@centardomovinskograta.hr.

** Dr. Željka Križe, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Marulićev trg 21, 10000 Zagreb, Hrvatska.

1 UVOD

Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (dalje HMDCDR) u Zagrebu utemeljen je 24. prosinca 2004., na zahtjev Sabora Republike Hrvatske, kao javna znanstvena ustanova - specijalizirani arhiv od interesa za Republiku Hrvatsku. S radom je započeo 2. ožujka 2005. godine. Osnivač HMDCDR a je Republika Hrvatska, a prava i dužnosti osnivača obavlja Ministarstvo kulture Republike Hrvatske u okviru ovlasti Vlade Republike Hrvatske. U obavljanju svoje djelatnosti HMDCDR osobito: prikuplja, objedinjuje, sređuje i zaštićuje svu dokumentaciju i sve podatke nastale u Domovinskom ratu i vezane uz rat; prikuplja, sređuje, klasificira i obrađuje registraturno i arhivsko gradivo nastalo u Domovinskom ratu i vezano uz rat, sukladno Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima; stručno i znanstveno obrađuje, analizira i vrednuje podatke, dokumentaciju i gradivo vezano uz Domovinski rat; objavljuje publikacije i druga djela nastala na temelju svoje djelatnosti; objavljuje registraturno i arhivsko gradivo nastalo u Domovinskom ratu; daje podatke, izvratke iz dokumenata i ovjerovljene prijepise na zahtjev korisnika, sukladno Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima; organizira stručna i znanstvena predavanja i izložbe te znanstvene skupove i druge oblike istraživanja istine o Domovinskom ratu i upoznavanja javnosti u zemlji i svijetu s utvrđenim činjenicama vezanim uz Domovinski rat; surađuje s arhivima, muzejima i drugim pravnim osobama radi unaprjeđenja svoje djelatnosti.

Do danas HMDCDR ima 1650 dužnih metara, odnosno oko 16.500 kutija konvencionalnog gradiva, te ukupno 14 terabajta (TB) nekonvencionalnog arhivskog gradiva u digitalnom obliku.

Najveći dio konvencionalnog gradiva HMDCDR-a odnosi se na gradivo nastalo djelovanjem srpskih paradržavnih i paravojnih institucija i postrojbi na okupiranom teritoriju Republike Hrvatske. Gradivo su nakon vojno-redarstvenih operacija „Bljesak“ i „Oluja“ na oslobođenom hrvatskom teritoriju zaplijenile hrvatske vojne snage. Veći dio gradiva tada je preuzela Protuobavještajna agencija (POA), a manji dio Ministarstvo obrane Republike Hrvatske. Oni su ga potom predali na čuvanje Hrvatskom državnom arhivu u Zagreb, koji je gradivo 2005. godine temeljem „Ugovora o pohrani“ između Hrvatskog državnog arhiva i HMDCDR-a predao u depozit HMDCDR-u.

2 PROBLEMI SREĐIVANJA GRADIVA NASTALOG DJELOVANJEM INSTITUCIJA POBUNJENIH SRBA U HRVATSKOJ U ARHIVSKOJ PRAKSI

Gradivo institucija pobunjenih Srba u Hrvatskoj u trenutku njegova preuzimanja (prosinac 2005.) bilo je arhivistički nesređeno, a dio se nalazio i u rinfuznom stanju. Količina gradiva odgovarala je broju od 500 dužnih metara, odnosno 5000 kutija. Budući da gradivo prije preuzimanja od strane HDA uglavnom nije bilo adekvatno čuvano, dio gradiva bio je kontaminiran gljivicama i plijesni ili fizički oštećen. Uz gradivo je pronađeno tek nekoliko urudžbenih zapisnika, koje stvaratelji najčešće nisu uredno vodili što je znatno otežalo postupak sređivanja i obrade gradiva. Pri sređivanju gradiva arhivisti HMDCDR-a poštivali su suvremenu arhivsku praksu, vodeći se s dva temeljna načela: načelom provenijencije i načelom prvobitnog reda (Kolanović, 1991-1992, str. 9-20).

Prvo je, stoga, trebalo ustanoviti kojem stvaratelju pojedini spisi pripadaju, jer su u velikom broju nedostajali prijamni pečati. Kako bi se mogli odrediti stvaratelji gradiva pa onda sukladno tome arhivski fondovi i unutar fondova serije i podserije, bilo je potrebno sustavno i detaljno proučiti i iščitati sve spise. S druge strane, da bi se zadovoljilo načelo prvobitnog reda, trebalo je detaljnim uvidom u spise, uz pomoć historiografske literature utvrditi ustroj stvaratelja, odnosno rekonstruirati njegovo spisovodstvo. Dvije temeljne skupine gradiva bile su gradivo vojnih i civilnih institucija. Stanje, kao i količina gradiva, razlikovala se ovisno o stvaratelju, odnosno teritoriju s kojega je gradivo izuzeto. Problematiku sređivanja tog gradiva prikazat ćemo na nekoliko primjera.

Može se reći da je materijalno najbolje očuvano i najbrojnije bilo gradivo s područja zapadne Slavonije. Gradivo je bilo posve nesređeno i nije postojala sustavna evidencija stoga je trebalo rekonstruirati ustroj civilnih i vojnih stvaratelja. Detaljnim uvidom u gradivo utvrđeno je da, unatoč njegovoj opsežnosti, manji dio dokumentacije nedostaje. To se prvenstveno odnosi na gradivo 18. korpusa Srpske vojske Krajine koji je bio smješten na okupiranom zapadnoslavonskom području, sa sjedištem u Okučanima. Nedostaju spisi pojedinih odjela „Komande“ Korpusa, ali i neki važni dokumenti poput zapovijedi i odluka „Komande“, za koje se na temelju raznih drugih dokumenata, poput izvješća pojedinim brigadama unutar Korpusa može zaključiti da su morali postojati (Barunčić Pletikosić, Križe, 2012, str. 163-182). S obzirom na specifičnost uvjeta nastanka gradiva kao i na političke i vojne okolnosti u razdoblju postojanja srpske paradržave na okupiranom hrvatskom teritoriju, moguće je da je dio gradiva namjerno uklonjen od strane stvaratelja, ali i da je izgubljen ili zametnut prilikom zapljene. Do danas su potpuno sređene serije dvije brigade i „Komande“ Korpusa, a zbog opsežnosti fonda koji bi trebao iznositi otprilike 30 dužnih metara kao i zbog činjenice da je gradivo tog stvaratelja bilo nasumično svrstano i pomiješano s gradivom ostalih stvaratelja u više od 1000 tehničkih jedinica, rad na arhivističkoj obradi ovog fonda još nije priveden kraju. Fond je strukturiran i podijeljen u serije, ali arhivistička obrada unutar pojedinih serija je još u tijeku.

Kako je 18. korpus pod tim nazivom formiran tek 1993., iako s njim povezan, u posebni je fond izdvojen Zonski štab Teritorijalne obrane Zapadne Slavonije, koji sadržava gradivo nastalo između 1992. i 1993. Slično kao što je bio slučaj s gradivom 18. korpusa, nije pronađen niti jedan spis koji bi objasnio spisovodstveni sustav stvaratelja pa se jednakom metodom moralo pristupiti rekonstrukciji poslovanja pismohrane (Štefančić, 2008) - detaljno su proučavani pojedini spisi i odnosi među njima te se tako moglo zaključiti koje su teme obrađivane pod određenim urudžbenim brojevima i pod nadležnost koje organizacijske jedinice u skladu s time pripadaju. Što se civilnih institucija s ovog područja tiče, sređeni su fondovi Sekretarijata unutrašnjih poslova Okučani i Općine Okučani, Skupštine općine Pakrac i Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja. Stanje ovog gradiva bilo je nešto bolje, iako je bilo nesređeno. Naime, Vlada RSK donijela je 14. srpnja 1992. „Uredbu o kancelarijskom poslovanju organa državne uprave“ prema kojoj su se tijela državne uprave ravnala pa su u spisovodstvu korištene oznake upravnih tijela i njihovih organizacijskih jedinica (Štefančić, 2007).

Na području šire okolice Knina, uključujući područje Benkovca i Obrovca djelovao je 7. sjevernodalmatinski korpus (studeni 1992. - kolovoz 1992.), kojem je prethodio Zonski štab Teritorijalne obrane Sjeverne Dalmacije. Od zapisa koji su pripadali tom području formiran je fond 7. korpusa Srpske vojske Krajine podijeljen u 12 serija s pripadajućim podserijama, koje odgovaraju ustrojbenim jedinicama Korpusa, odnosno brigadama i komandi Korpusa. Gradivo je preuzeto nesređeno. Uvidom u cjelokupno gradivo utvrđen je prvobitni red. Serije su oblikovane prema sustavu odlaganja stvaratelja i spisi su klasificirani prema načinu koji je odredio stvaratelj. Gradivo je razvrstano u 71 tehničku jedinicu (Radoš, 2007). Od fondova civilnih stvaratelja s ovog prostora možemo izdvojiti fond Sekretarijata unutarnjih poslova Knin. Dokumentacija nastala radom SUP-a Knin nije sačuvana u cijelosti, a razlog tome su ratne okolnosti u kojima je nastala, u kojima je čuvana i naposljetku zaplijenjena. Strukturu ovog fonda bilo je nešto jednostavnije odrediti zahvaljujući pronađenim dokumentima iz kojih se mogao iščitati ustroj ovog tijela. Prema „Pravilniku o sistematizaciji radnih mjesta u Ministarstvu unutarnjih poslova 'RSK'“ iz travnja 1992. i polugodišnjem izvještaju sekretara SUP-a iz 1994. godine te ostaloj dostupnoj dokumentaciji, SUP Knin podijeljen je na područje koje pokriva Sekretarijat unutarnjih poslova i područja koja pokrivaju „stanice javne bezbednosti“. Među spisima, pronađena je i rukom nacrtana shema ustroja SUP-a Knin što je arhivistima znatno olakšalo formiranje fonda, koji je podijeljen u 8 serija s pripadajućim podserijama. Podserije su odgovarale ustrojbenim jedinicama stvaratelja. Dokumenti su u predmetima složeni kronološkim redom, osim u predmetima čiji dokumenti imaju uredno vođene klasifikacijske brojeve (Vučur, 2007).

Za razliku od zapadnoslavonskog i sjevernodalmatinskog područja, s kojih je najveći dio gradiva sačuvan i pohranjen u HMDCDR-u, najmanje gradiva dostupno je s područja istočne Slavonije. To je područje u ustavnopravni poredak Republike Hrvatske vraćeno mirnom reintegracijom koja je trajala od 15. siječnja 1996. do 15. siječnja 1998. (Holjevac Tuković, 2015), stoga je velika količina gradiva kroz to vremensko razdoblje mogla biti uništena ili izmještena. Gradivo je tako dostupno tek u fragmentima, a HMDCDR ga je pribavio najvećim dijelom od privatnih donatora. Gradivo civilnih institucija, nastalo djelovanjem pojedinih općina - Vukovar, Mirkovci, Beli Manastir, Tenja i Dalj i pripadajućih mjesnih zajednica svrstano je u tri tehničke jedinice, a od gradiva vojnih stvaratelja HMDCDR posjeduje samo pojedine dokumente Zonskog štaba Teritorijalne obrane Istočne Slavonije, Zapadnog Srijema i Baranje, koji čine jednu tehničku jedinicu.

Naposljetku, pored primjera fondova s različitih geografskih područja, valja istaknuti dva zapravo najvažnija fonda nastala djelovanjem civilnih i vojnih institucija čija se nadležnost protezala na cijeli privremeno okupirani teritorij Republike Hrvatske, odnosno na cijelu samoproglašenu „Republiku Srpsku Krajinu“ - ti su fondovi formirani od gradiva nastalog djelovanjem Glavnog štaba Srpske vojske Krajine i gradiva nastalog djelovanjem Vlade Republike Srpske Krajine. Ovi su fondovi, uz neosporan historiografski značaj, u arhivističkom smislu važni zbog njihove povezanosti sa svim ostalim fondovima formiranim od gradiva stvaratelja s okupiranog područja Republike Hrvatske. Upravo detaljnim iščitavanjem ovog gradiva moglo se utvrditi da pojedini dokumenti iz ostalih fondova nedostaju ili utvrditi odnose između pojedinih ustrojbenih jedinica. Gradivo organizirano u fond „Glavni štab Srpske vojske Krajine 1991. - 1995.“ unutar 49 tehničkih jedinica sadržava zapovijedi, potvrde, osobne spise, molbe, žalbe, odobrenja, operativna izvješća te izvješća korpusa Srpske vojske Krajine, ali i korpusa Vojske Republike Srpske upućena Glavnom štabu, kao i informacije podčinjenim postrojbama.

Gradivo fonda nije cjelovito i predstavlja samo dio dokumentacije nastale radom stvaratelja, što se kao u prethodnim primjerima može zaključiti iz dokumentacije pronađene u gradivu drugih povezanih stvaratelja. Gradivo je bilo posve nesređeno no administrativni ustroj rekonstruiran je na temelju sačuvanih dokumenata i uvidom u cjelokupno gradivo utvrđen je prvobitni red. Serije su određene sukladno ustroju Glavnog štaba i oblikovane prema sustavu odlaganja stvaratelja. Spisi su kvalificirani također na način kako je to odredio stvaratelj (Martinić Jerčić, 2009). Fond „Vlada tzv. Republike Srpske Krajine od 1991. do 1995.“ sadrži 33 tehničke jedinice, a nastao je izdvajanjem gradiva iz ukupno 117 arhivskih kutija, koje su sadržavale i fragmente pojedinih drugih fondova. Prilikom sređivanja fonda, gradivo je u skladu s organizacijskim ustrojem i područjem djelovanja stvaratelja podijeljeno na pet serija s pripadajućim podserijama. Za fond nisu sačuvani urudžbeni zapisnici pa su spisi pojedinih serija sređivani isključivo prema urudžbenom broju ili, u nedostatku istog, prema datumu nastanka dokumenta. Spisi stvaratelja sačuvani su fragmentarno što je kompliciralo postupak sređivanja. Osim toga, probleme pri sređivanju gradiva stvarala je i neujednačena praksa korištenja klasifikacijskih oznaka u spisima. Vlada RSK i njezine ustrojbene jedinice koristile su određene klasifikacijske oznake u spisima koje su upućivale drugim ustanovama i osobama i koje su te ustanove i osobe upućivale njima. Pri tome su se vodile odredbama „Uputstva o kancelarijskom poslovanju organa državne uprave“ iz 1992. godine, preuzetog iz upravnog sustava bivše SFRJ, ali odredbe su se provodile nedosljedno i često proizvoljno što je bitno otežalo snalaženje među dokumentima. Tako se npr. od druge polovice 1992. do druge polovice 1993. za spise Vlade koristila oznaka 04-5. Prema „Uputstvu“ ta je klasa označavala odredbe o organizaciji pravne pomoći, ali u tom razdoblju pod tom oznakom u spisima se nije mogla utvrditi povezanost s navedenom problematikom. Oznaka 5 vjerojatno je označavala određenu ustrojbenu jedinicu unutar Vlade no proučavanjem gradiva, ona se nije mogla detektirati. Vjerojatno dobrim dijelom zato što dokumentacija nije potpuna. Uz to, kroz različita vremenska razdoblja korištene su i različite brojčane oznake, što je također otežavalo sređivanje fonda (Ružić, 2006).

Iz navedenih primjera sređivanja pojedinih fondova, može se zaključiti da su glavni problemi pri postupku sređivanja svih fondova bili isti, izraženi u većoj ili manjoj mjeri - izostanak evidencije o spisima, odnosno urudžbenih zapisnika, rinfuzno stanje spisa tj. nesređenost gradiva, nedosljednost i nemar u upravnom poslovanju stvaratelja (izostavljanje klasifikacijskih oznaka, prijamnih i urudžbenih pečata, proizvoljno mijenjanje klasifikacijskih oznaka i sl.) i fragmentarna sačuvanost spisa. Ti problemi prevladani su detaljnim i sustavnim proučavanjem cjelokupne dokumentacije, suradnjom među arhivistima koji su radili na sređivanju gradiva različitih fondova i korištenjem historiografske literature. Valja naglasiti da rad na sređivanju gradiva nastalog djelovanjem paravojnih i paradržavnih institucija srpskih pobunjenika na privremeno okupiranom području Republike Hrvatska nije završen jer gradivo koje je bilo deponirano kod različitih ustanova ili privatnih imatelja i dalje pristiže. Uz to, fondovi koji su već strukturirani i sređeni konstantno se nadopunjavaju.

3 OBJAVLJIVANJE ARHIVSKOG GRADIVA

Državni arhivi u sklopu svojih zadaća iz članka 41. Zakona o arhivskom gradivu i arhivima, između ostaloga, provode mjere zaštite arhivskoga gradiva u arhivu i brinu za njegovu sigurnost, te sređuju, propisuju i objavljuju arhivsko gradivo i daju ga na korištenje (Narodne novine 105/97, 64/00, 65/09, 125/11). Kada se govori o objavljivanju arhivskoga gradiva, u „Pravilniku o korištenju arhivskoga gradiva“, članak 2. (I. Opće odredbe) navodi da se korištenjem arhivskog gradiva smatra „uporaba obavijesnih pomagala o arhivskom gradivu i arhivskoga gradiva bez obzira na kojemu je nosaču zapisa sačuvano. U korištenje spada pregled gradiva, prepisivanje, objavljivanje, izlaganje, izrada preslika, posudba i izdavanje ovjerovljenih prijepisa odnosno preslika“ (Narodne novine 105/97). Prema odredbama istog Pravilnika arhivsko gradivo daje se, između ostaloga, na korištenje u službene svrhe, za znanstveno istraživanje, u publicističke svrhe, za potrebe nastave, za izložbe i objavljivanje (Narodne novine 105/97).

Upravo kako bi gradivo institucija pobunjenih Srba u RH bilo dostupno javnosti, a prije svega u svrhu daljnjih istraživanja i znanstvenih raščlambi, HMDCDR je odlučio jedan dio gradiva objaviti. Iz prethodno navedenih fondova vojnih i civilnih institucija „RSK“ (ukupno pedeset i jedan arhivski fond) postupkom odabiranja gradiva izdvojen je velik broj dokumenata koji su sustavno objavljivani od 2007. godine. Sveukupno je do danas objavljeno 18 knjiga dokumenta „Republike Srpske Krajine“, koje sadrže 4121 dokument. Svi dokumenti prepisani su, a prilikom prijepisa izvršene su samo nužne transkripcije radi bolje čitljivosti. Veći zahvati u tekstu naznačeni su stavljanjem teksta u uglate zagrade, a u bilješkama je naznačeno da su ti dijelovi dokumenta u izvorniku oštećeni ili izostavljeni.

Objavljeno gradivo obuhvaća dokumente srpske vojne provenijencije tzv. Republike Srpske Krajine („RSK“), odnosno „SAO Krajine“ (od prosinca 1990. do prosinca 1991. kada je proglašena „Republika Srpska Krajina“), kao i civilnih institucija pobunjenih Srba u Republici Hrvatskoj. Dokumenti su kontinuirano objavljivani u seriji „Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995., Dokumenti“, knjiga 1. - 18. Od toga je 9 knjiga dokumenata vojne provenijencije (obuhvaćaju u najvećem broju dokumente Glavnog štaba Srpske vojske Krajine, korpusâ Srpske vojske Krajine i njima podređenih jedinica, „Ministarstva odbrane RSK“, dopise upućene predstavnicima mirovnih snaga u RH, itd.), a 9 je knjiga institucija „Republike Srpske Krajine“ (Vlada RSK, Ured predsjednika RSK, ministarstva, sekretarijati, skupštine općina, sudovi, itd.).

4 VREDNOVANJE ARHIVSKOGA GRADIVA NA PRIMJERU OBJAVLJENIH DOKUMENATA „REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE“

Kad se govori o objavljivanju ovakve vrste arhivskoga gradiva, koje zbog svoje specifičnosti i važnosti povijesnih okolnosti u kojima je nastalo treba biti dostupno javnosti i istraživačima, uz tu je problematiku usko vezano i pitanje vrednovanja arhivskoga gradiva, koje dakako mora biti u skladu s arhivskim zakonima RH. U arhivistici, vrednovanje je postupak kojim se procjenjuje vrijednost zapisa/dokumenta i utvrđuje rok do kojega će se čuvati određena vrsta gradiva ili jedinice gradiva, kao i postupak sa svakom vrstom odnosno jedinicom gradiva po isteku roka čuvanja. Odnosno, po definiciji našeg istaknutog arhivista i povjesničara Bernarda Stullija, cjelokupni proces utvrđivanja te odabiranja zapisa koji imaju trajnu vrijednost kao kulturno dobro, te su izvor za povijesna i druga znanstvena istraživanja ili su sredstvo obrane prava države i pojedinca (Stulli, 1979, str. 463-

487.). Nekoliko je kriterija vrednovanja prema kojima se određuje obveza, potreba i interesi te pojedinačna ili šira društvena korist od čuvanja gradiva prema određenim rokovima, a koje propisuje „Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskog gradiva“ (Narodne novine 90/2002).

Ako se problematika vrednovanja arhivskog gradiva analizira prema pojedinim kriterijima toga Pravilnika, na primjeru objavljenog gradiva „Republike Srpske Krajine“, vidljivo je da su poštovani kriteriji vrednovanja. Prvi kriterij koji Pravilnik navodi, „značenje djelatnosti i funkcije nekog stvaratelja“, sugerira na neki način da je kontekst djelovanja i vremena, odnosno funkcionalno vrednovanje na prvom mjestu, a važnost dokumenata „Republike srpske Krajine“ i dostupnost javnosti i istraživačima njihovim objavljivanjem, upravo ono što je iznimno značajno za razumijevanje konteksta povijesnih zbivanja, odnosno zbivanja na području Republike Hrvatske, kao i bivše SFRJ u prvoj polovici 1990-ih. Sadržaj kronološki objavljenih dokumenata iz vremena postojanja srpske paradržave na teritoriju Republike Hrvatske iscrpno prikazuje tijek i ciljeve velikosrpske agresije na Hrvatsku, što je od iznimnog značaja za shvaćanje šireg konteksta zbivanja, odnosno uzroka i posljedica rata u Hrvatskoj, kao i u BiH. Time se objašnjava i važnost objavljivanja činjenica i dokumenata „RSK“ radi uvida javnosti, osobito istraživača, prije svega povjesničara, ali i svih onih čiji je interes problematika, odnosno uzroci, ciljevi, tijek i posljedice velikosrpske agresije na Hrvatsku. Time su zapravo zadovoljeni i ostali kriteriji vrednovanja arhivskoga gradiva. Tu se ponajprije misli na kriterij „interesa javnosti za uvid u činjenice sadržane u gradivu, odnosno činjenice koje gradivo dokumentira“, „značenje gradiva za kulturu, povijest i druge znanosti“ i kriterij „vrijednosti gradiva kao kulturnog dobra“.

Kada se govori o „evidencijskoj vrijednosti gradiva“, na temelju gradiva o kojemu se piše, odnosno fondova koji sadrže dokumente „Republike Srpske Krajine“, a koji su pohranjeni u HMDCDR-u, kao i onih koji su objavljeni, dobiva se autentičan uvid u razdoblje, odnosno djelatnosti u kojima je gradivo nastalo. Budući da je izvorno gradivo „Republike Srpske Krajine“ javnosti, kao i istraživačima do pohrane i sređivanja u HMDCDR-u bilo gotovo nepoznato i potpuno nesređeno, a s obzirom na osjetljivost i važnost postojećih dokumenta i zapisa za suvremenu hrvatsku povijest, prije svega kako bi se upotpunila slika i kontekst zbivanja i dokumentima s „druge“, srpske strane, a pristup istraživanju ove problematike temeljen upravo na izvornim dokumentima, bio što objektivniji i znanstveno utemeljen, u procesu vrednovanja navedenog arhivskog gradiva iznimno je važna i njegova „informacijska vrijednost“, također kao jedan od kriterija vrednovanja. Podaci i obavijesti sadržane u cjelini gradiva „RSK“ u odnosu i skupa s ostalim relevantnim izvorima i recentnom literaturom potvrđuju obvezu, potrebu i interese čuvanja ove vrste gradiva, a zadovoljavanje svih Pravilnikom utvrđenih kriterija vrednovanja arhivskog gradiva omogućuje formiranje fondova, a potom i objavljivanje dijela zapisa, odnosno temeljem tih procesa, odabir reprezentativnog gradiva o djelovanju i aktivnostima jednog stvaratelja, u ovom slučaju srpskih paradržavnih i paravojskih institucija i postrojbi na okupiranom teritoriju Republike Hrvatske u razdoblju 1990. - 1995. godine.

5 ZAKLJUČAK

Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata specijalizirani je arhiv koji, između ostaloga, prikuplja, sređuje, klasificira i obrađuje registraturno i arhivsko gradivo nastalo u Domovinskom ratu i vezano uz rat. Najveći dio konvencionalnog gradiva HMDCDR-a odnosi se na gradivo nastalo djelovanjem srpskih paradržavnih i paravojnih institucija i postrojbi na okupiranom teritoriju Republike Hrvatske, na području tzv. Republike Srpske Krajine. Na primjerima sređivanja pojedinih fondova koji su izdvojeni iz toga gradiva, a koji se opisuju u radu, dan je kratak pregled metodologije sređivanja toga gradiva i problema koji su se pri njegovu sređivanju, klasificiranju i obradi pojavljivali.

Kako je jedna od zadaća arhiva, prema „Pravilniku o korištenju arhivskoga gradiva“, i njegovo objavljivanje, a upravo kako bi gradivo institucija pobunjenih Srba u RH bilo dostupno javnosti, prije svega u svrhu daljnjih istraživanja i znanstvenih raščlambi, HMDCDR je dio navedenoga gradiva objavio u ukupno 18 knjiga u seriji „Republika Hrvatska i Domovinski rat 1990. - 1995., Dokumenti“. U vezi s objavljivanjem takve vrste arhivskoga gradiva, koje zbog svoje specifičnosti i važnosti povijesnih okolnosti u kojima je nastalo treba biti dostupno javnosti i istraživačima, jest i problematika vrednovanja arhivskoga gradiva. Problematika vrednovanja arhivskog gradiva analizirana je prema kriterijima „Pravilnika o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskog gradiva“, na primjeru objavljenog gradiva „Republike Srpske Krajine“, pri čemu je vidljivo da su u tom postupku poštovani navedeni kriteriji vrednovanja.

Iz svega navedenog u radu, odnosno na temelju primjera iz prakse sređivanja i objavljivanja arhivskoga gradiva koje su čuva u HMDCDR-u, opisana je metodologija, kao i svrha i važnost objavljivanja i trajne dostupnosti takve vrste arhivskoga gradiva, uz poštivanje pravila struke, odnosno arhivskih zakona i pravilnika o korištenju, objavljivanju i vrednovanju arhivskoga gradiva.

IZVORI I LITERATURA:

Arhivski izvori:

- Martinić Jerčić, N. (2009), *Sumarni inventar arhivskog fonda: „Glavni štab Srpske vojske Krajine 1991. - 1995.“*, Zagreb: HMDCDR.
- Radoš, I. (2007), *Sumarni inventar arhivskog fonda „7. korpus Srpske vojske Krajine (1992. - 1995.)“*, Zagreb: HMDCDR.
- Ružić, S. (2006), *Sumarni inventar arhivskog fonda „Vlada tzv. Republike Srpske Krajine“ od 1991. do 1995. godine*, Zagreb: HMDCDR.
- Štefančić, D. (2007), *Sumarni inventar arhivskog fonda „Skupština općine Pakrac (1991. - 1995.)“*, Zagreb: HMDCDR.
- Štefančić, D. (2008), *Sumarni inventar arhivskog fonda „Zonski štab Teritorijalne obrane Zapadne Slavonije RSK (1992. - 1993.)“*, Zagreb: HMDCDR.
- Vučur, I. (2007), *Sumarni inventar arhivskog fonda „Sekretarijat unutarnjih poslova Knin u Republici Srpskoj Krajini“ (1991. - 1995.)*, Zagreb: HMDCDR.

Knjige:

- Holjevac Tuković, A. (2015). *Proces mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja*, Zagreb: Despot infinitus, HMDCDR.

Članci i rasprave:

- Kolanović, J. (1991-1992). Arhivistika i povijest upravnih institucija, *Arhivski vjesnik* 34-35, str. 9-20. Zagreb: Hrvatski državni arhiv.

- Stulli, B. (1979). O valorizaciji i kategorizaciji arhivske građe, *Arhivski vjesnik* 13, str. 463-487. Zagreb: Hrvatski državni arhiv.

Članci iz zbornika:

- Barunčić Pletikosić, J., Križe, Ž. (2012). Ustroj i djelovanje 18. korpusa Srpske vojske Krajine, *Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji 1990. - 1995., nositelji, institucije, posljedice*, str. 163-182. Zagreb, Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata.

Službeni dokumenti i standardi:

- Zakon o arhivskom gradivu i arhivima. Narodne novine 105/97, 64/00, 65/09, 125/11.
- Pravilnik o korištenju arhivskog gradiva. (1997). Narodne novine br. 105.
- Pravilnik o vrednovanju te postupku odabiranja i izlučivanja arhivskog gradiva. (2002). Narodne novine br. 90.

SUMMARY

*Julija BARUNČIĆ PLETIKOSIĆ, * Željka KRIŽE***

ARRANGEMENT AND APPRAISAL OF ARCHIVES AT THE CROATIAN MEMORIAL AND DOCUMENTATION CENTRE OF THE HOMELAND WAR Experiences and Examples

Croatian Memorial and Documentation Centre of the Homeland War was established in 2005 as a public and scientific institution - a specialized archives with the mission to collect, arrange, protect, professionally and scientifically research and publish archives from the Homeland War. In the Centre, over 16.000 boxes of archival documents of Serbian provenance is kept and arranged. These records provide information about activities of the Yugoslav People's Army, Serbia, civil authorities and the army of the self-proclaimed Serbian para-state in the Republic of Croatia from 1990 to 1995. The Centre, among other, analyses and appraises, professionally and scientifically, data, documentation and archives related to the Homeland War. In order to make archival records from the Homeland War available to scientists and the public, the Croatian Memorial and Documentation Centre of the Homeland War had launched a series of documents collections *The Republic of Croatia and the Homeland War - Documents*. Records from the so-called Republic of the Serbian Krajina, published so far in 18 books, offer testimonies for the Serb armed rebellion in Croatia in 1990 and aggression of the armed forces of the SFRY (Yugoslav People's Army, Serbian Territorial Defense, Montenegro and Bosnia and Herzegovina) and Serbian paramilitary troops against the Republic of Croatia in 1991. The paper deals with the problems of processing, appraisal and availability of records kept in the Croatian Memorial and Documentation Centre of the Homeland War.

* *Julija Barunčić Pletikosić, Ph. D., Croatian Memorial and Documentation Centre of the Homeland War, Marulićev trg 21, 10000 Zagreb, Croatia, contact: julija.baruncic@centardomovinskograta.hr.*

** *Željka Križe, Ph. D., Croatian Memorial and Documentation Centre of the Homeland War, Marulićev trg 21, 10000 Zagreb, Croatia.*